

Ο Ίψεν ΣΤΗ «ΝΕΑ ΣΚΗΝΗ»

Δέ θα πασκίσουμε ἐδῶ νά κρίνουμε τὸ δράμα τοῦ Ίψεν. Ὁ τύπος τῆς Νόρας στὸ «Κουκλόσπιτο», εἶναι πιά τύπος κλασσικός, ὅπως μπορούμε νά χαρακτηρίσουμε καὶ γενικώτερη κλασσική ἔλη τῆ δουλειὰ τοῦ μεγάλου δραματικοῦ τῆς Νορβηγίας. Θά πασκίσουμε μονάχα νά δειξοῦμε μὲ λίγα λόγια, ἐξαιτίας τῆς παράστασης τοῦ «Κουκλόσπιτου» ἀπὸ τῆ «Νέα Σκηνή», ποιά ὠφέλεια μπορεῖ νάχη σήμερα τὸ κοινὸ μας ἀπὸ τὸ ἀνέθασμα στὰ θεάτρα μας τειτων ἔργων.

Ὅλοι μολογοῦμε πὼς δὲν ὑπάρχει σὲ μᾶς ἓνα κάποιο γενικὸ γούστο, ἢ κι' ἂν ὑπάρχει, τὸ γούστο αὐτὸ βρίσκεται σὲ πολὺ χαμηλὸ σημεῖο. Ἀμα ριζή κανεὶς μιὰ ματιὰ στὰ τρεχούμενα προγράμματα τῶ θεάτρῳ μας, θά νοιώσῃ ἄμεσως τὴ θλιθερὴ ἀλήθεια μας. Εἶναι ἀμόρφωτο τὸ κοινὸ μας — καὶ λέγοντας κοινὸ, ἐννοοῦμε πάντα μιὰ ἐκλεχτὴ τάχα τάξη τῆς κοινωνίας μας, τὴ μόνη δὲ πού συγκεντρώνεται στὰ διάφορα θεάτρα. Τῆς τέτοιας ἀμορφωσίας δὲν εἶναι εὐκολο νά βρεθῆ ἡ αἰτία. Ἴσως δὲν εἶναι αἰτία, μὰ αἰτίες, πού καμιὰ μέρα μπορεῖ νά τις ξεψαχνίσουμε στὶς στήλες τοῦ «Νουμά». Γιὰ τὴν ὥρα τὸ ἀναφισβήτητο εἶναι, πὼς οἱ διαφοροὶ θιασάρχες ἀκολουθώντας πιστὰ τὸ χαμηλὸ γούστο, συντελοῦνε σιγὰ σιγὰ στὸν ξεφυλισμὸ τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου.

Ἰστέρα ἀπὸ μιὰ παράσταση ἐνὸς ἔργου τοῦ Ίψεν, τὸ κοινὸ δὲ θά πᾶν εὐχαριστημένο νά κοιμηθῆ. Ἡ τέτοια στενοχώρια μπορεῖ στοὺς περισσότερους νά τραθηχτῆ ἴσὲ μάκρος, καὶ τὸ τέτοιο μακρὸς θά φέρῃ τὴ σκέψη. Ἄν ἡ σκέψη δὲν ἔχει τὴ δύναμη νά δουλέψῃ καὶ νά βαθύνῃ τοῦ ἔργου τὴ γενικότητα, θά σταθῆ ὅμως ὁ στοχαστικὸς σὲ μιὰν ἀνώτερη ἀντίληψη, τεχνικώτερη, γιὰ τὴν ἐξωτερικὴ μορφή τοῦ ἔργου. Κι' αὐτὸ δὲν εἶναι λίγο. Γιὰτὶ μιὰ ἐπανάληψη τῆς τέτοιας ἐσωτερικῆς ἐργασίας, θά φέρῃ τὴν ἐπιθυμία πρὸς τὸ τεχνικὸ, πρὸς τὸ ζωντανό, θά φέρῃ πῶς στερνὰ τὴ βαθύτερη προσοχὴ στὶς λεπτομέρειες, στὶς ἰδέες τοῦ συγγραφέα, πού ἄλλες θά δέχεται καὶ ἄλλες θά ἀποκρῦθη. Θ' ἀρχίσῃ τότε ἡ συζήτηση,

κι' ἀπὸ τὴ συζήτηση θά βγῆ ὁ πόλεμος. Ὁ πόλεμος θά φέρῃ τὸ ἐνδιαφέρο, καὶ τὸ ἐνδιαφέρο γενικευμένο θά μορφώσῃ. Γιὰτὶ πιά τότε; τὸ κοινὸ θά ἔχη τὸ μεγάλο ἐνδιαφέρο νά παρκοιλουθῆ.

Αὐτὰ βέβαια δὲ γίνονται: ἔτσι γλήγορα, ὅπως λέγουναι. Χρειάζεται καιρὸς, κι' ἀπάνου ἀπ' ὅλα χρειάζεται κατάλληλος δρόμος. Τάχα ἡ «Νέα Σκηνή» στὰ πρῶτα χρόνια τῆς ἰδρυσῆς τῆς, δὲ μὲρρωσε κάποιο λίγο κοινὸ, — ὅσο ἀσήμαντο κι' ἂν εἶναι — πού μπορεῖ σήμερα κάπως νά ἐχτιμήσῃ τὴν παράσταση ἐνὸς ἔργου, ἀπάνου ἀπὸ τὴ ρουτίνα; Αὐτὸ ὅμως τὸ λίγο κοινὸ — περισσότερο νέοι — σταμάτησε ἴσχυμα καὶ πού τόφερε ὁ δρόμος τῆς «Νέας Σκηνῆς» πού κόπηκε, ἀλλοίμονο, τόσο νωρίς. Ποιὸς θά βρεθῆ λοιπὸν σήμερα νά τὸ σπρώξῃ, νά τὸ προχωρήσῃ, νά τὸ μεγαλώσῃ;

*

Ἡ φιλοσοφία τοῦ Ίψεν — ὅσο κι' ἂν εἶναι χωρὶς σύστημα τέλεια πλεγμένο ἀναμεταξὺ τῆς — ἴσως σήμερα στὴν πῶς γερὴ καὶ πῶς νέα μερίδα τῆς στοχαστικῆς Εὐρώπης, νά μὴν ἔχη τὴν ἀξία πού θελήσανε νά τῆς δώσουνε τὰ πρῶτα χρόνια. Πῶς κοντινὴ καὶ πῶς δυνατὴ εἶτανε τότε ἡ ἐπίδραση τοῦ Κάντιου, τοῦ Σέλιγγ, τοῦ Γκαίτε, σ' ὅλα τὰ πνεύματα, κι' ἀκόμα περισσότερο βέβαια στὸ ἐπαναστατικὸ πνεύμα τοῦ Ίψεν. Ἡ ἀτομιστικὴ φιλοσοφία, πού ἐμελλε νά κατασταλαξῆ τόσο τραχικὰ στὸ τρελλὰ ἐρωτικὸ σύστημα τοῦ Νίτσε, ἀνέθηκε μὲ τὸ Γερμάνο αὐτὸ φιλόσοφο στὴν κορφή τοῦ βουνοῦ, ἀπ' ὅπου πιά ἀρχίζει ὁ κατήφορος, ἓνας σιγανός, κοπιαστικὸς, ἀγκυλωτός, μὰ πάντα κατήφορος. Ἡ λευτεριά τοῦ ἀτόμου, στὴ γενικότητά τῆς εἶτανε μιὰ ἀπὸ τὶς ἀγαπητότερες ἀρχές τοῦ Ίψεν. Ἴσως τὸ μόνο τῆς φιλοσοφίας του. Κάτου ἀπ' αὐτὸ βέβαια εἶπε ἀλήθειες αἰώνιες, μεγάλες, μὰς ἔδωκε τὴ ζωὴ, στὴ σκέψη καὶ στὴν ψυχὴ, καὶ μὰς εἰδείξε τὴ σκέψη καὶ τὴν ψυχὴ ἀλυσοδεμένες μὲ τὰ γύρα, καὶ πασκίζοντας τὴ λευτεριά. Κι' ὅλα αὐτὰ σὰν ἓνα πρόβλημα, σὰν ἓνα ἰσοτιμητικὸ, σὰν ἓν ἀξεκαθάριστο μέλλο. Ὅχι ἕμως σὰ μιὰ λαγαρισμένη ἀλήθεια. Καὶ θά εἴμαστε κοντὰ στὴ γνώση ἢ χαρακτηρίσουμε τὸ ἔργο τοῦ Ίψεν, εσὰν προσπάθεια μιὰς εὐτυχίας γιὰ τὸν κόσμον, ὅζω ἀπὸ τὸν κόσμον. Τόσο, πού ἔρτασαν οἱ νεώτεροὶ του μαθητὰδες σ' ἓν ἀπροχώρητο, χωρὶς νά διελίσσουν νά πετάξουν λόγια σὰν καὶ κείνα τοῦ σημαντικοῦ Χάουπτεμν στοὺς «Μοναχοὺς Ἀνθρώπους». «Ὡ λευτεριά, λευτεριά Πρέπει: νάσαι κανένας σὲ ὅλα λεύτερος. Μήτε πατρίδα, μήτε οἰκογένεια, μήτε φίλους, τίποτα δὲν πρέπει νάχη κανένας».

Μὴν ξεγνώμε ὅμως πὼς μιὰ μέρα, κι' ἂν πεθάνῃ ἡ φιλοσοφία τοῦ Ίψεν, ἡ ἀξία του θά σταθῆ ἀπειραχτη, κι' ἡ δόξα του τρανὴ. Γιὰτὶ ὁ Ίψεν τίς ἰδέες τίς ἐντυσε μὲ τὴ ζωὴ, τίς ἀδέρρωσε μὲ τὴν τέχνη. Εἶναι ἐκεῖνος πού ἔδωσε στὴ σκηνὴ σπαρταριστοὺς ἀπὸ ἀλήθεια τοὺς ἀνθρώπους. Τὰ παθη, οἱ ἀγάπες, τὰ μίσση, οἱ ἀδυναμίες, ἤσανε τὸ ζωγράφους τὸ φυσικό. Ἡ σκηναὶ τέχνη, τὰ τύλιξε μὲ τὴν κούβεντα τοῦ σπιτιοῦ, τοῦ δρόμου, τῆς πλάσης.

Σ' αὐτὸ λοιπὸν βλέπομε τὴ μεγαλύτερη καὶ μακρυνότερη ὠφέλεια, πού μπορεῖ νάχη τὸ ἑλληνικὸ κοινὸ. Θά μάθῃ νά βλέπῃ. Κι' ἅμα μάθῃ νά βλέπῃ τὸ τεχνικὸ ἀπάνου στὴ σκηνὴ καὶ τὸ ἀληθινὸ, ἄς ποῦμε πὼς ἡ ἐπίδραση τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ίψεν, τῆς φιλοσοφίας πὸς δὲ χρειάζεται βέβαια σήμερα ἡ Ρωμοσύνη, θά εἶναι περαστικὴ, μ' ὅσο μάγμα κι' ἂν κλεῖ μέσα τῆς.

*

Ἡ Νόρα μιὰ ἀρχαιότερη ἀδερφή τοῦ Στόκμαν καὶ τῆς Ἑλλέντας Βόνγκελ, καὶ μιὰ νεώτερη τοῦ Φάλκ, μᾶς δίνει τὴν ἰδέα μιᾶς ξαφνικῆς ἐπανάστασης τοῦ ἀτόμου, ἐνάντια κοινωνίας καὶ νόμου, ποὺ ἔμελλαν νὰ σταθοῦν ἐγνάντια τῆς, μὲ ὅλη τους τὴ σκληρότητα γιὰ μιὰ τῆς παράνομη πράξη ποὺ στὸ βάθος τῆς ἔλαμπε ἡ μεγαλοψυχία.

Τέτοιοι ρόλοι εὐκόλως δὲν ἐρμηνεύονται, καὶ γι' αὐτὸ γράφοντας ἐδῶ πρὸ λίγου καιροῦ, φοβηθήκαμε μήπως τὸ προανάγγελμα τῆς Νόρας, ἀπὸ τὴν κ. Κυβέλη Ἀδριανοῦ, ἔμενε μίνο προανάγγελμα. Μὰ εἶδαμε πὼς ἡ τεχνίτρα τῆς «Νέας Σκηπῆς» μὲ περισσοῖα φιλοτιμία καταπιάστηκε τὸ ἔργο, καὶ ἡ προσπάθειά τῆς ἡ γενναία, πρέπει νὰ παινεθῆ. Ὁ ρόλος τῆς παιγνιδιάρας κούκλας στὶς δυὸ πρῶτες πράξεις ἀποδόθηκε πολὺ καλὰ· θέλαμε περισσότερη ἐσωτερικὴ δύναμη ἂν εἶτανε δυνατό, στὶς ἡμέρες, μὰ τραγικότερες, τελευταῖες σκηνές τῆς τρίτης πράξης. Ὁ δρόμος ἀνοίχτηκε γιὰ τὴν κ. Κυβέλη Ἀδριανοῦ. Τώρα ἔς προσπάθησῃ, κ' ἡ προσπάθεια ἴσως φέρῃ τὴν τελειωτικὴν ἐπιτυχία.

Ο ΚΡΙΤΙΚΟΣ ΤΟΥ ΝΟΥΜΑ